

DRÁGA MILORÁD

HOLTI MARIA

1.

Olyan temetése volt, amilyenhez foghatóra a környéken sem emlékezett senki.

Először, azért volt nevezetes ez a temetés, mert olyan óriási gyászoló, illetve a gyász címén kíváncsiskodó tömeg verődött össze, amilyenre még kevés példa volt a falusi funerália történetében. Míg a menet eleje az Örök Város Feltámadunk! — diadalíve alatt tartott, a vége alig közepes békaugrásnyira lehetett a gyászoló háztól. Ez pedig a legbecsületesebben mérve is több mint egy kilométer; nem is számítva a későn vagy egyéni útvonalakon érkezőket.

Másodszor pedig azért volt nevezetes ez a temetés, mert az elhunyt személyében azonos az öreg Miloráddal.

2.

Halálának híre olyan gyorsan futott, akár a rágalomé. Én a következőképpen tudtam meg.

Elém áll a piacon egy asszony, aki egyébként hallótávú szomszédságomban lakik, s akivel köszönő viszonyban nem álltunk soha, békés és eseménytelen napokon. Elém áll, és azt mondja:

— Nagyon meleg van.

Bólintok.

— Csak legalább egy futó zápor jönne.

— Űm.

— Könnyen megüti az embert a guta ilyen hőségben.

— Az meg, de mindenképpen — mondom.

— Sehol egy szál virág. Csak amolyan szegfűk, mintha tíz évvel ezelőtti esküvőkön szárították volna — mondja, és kérdően pislog. Én már várom, hogy a szegfűkből kifolyólag messzemenő következtetéseket vonjon le a politikai vezetést illetően. De nem.

Csak ízeg-mozog, fesszeng; köntörfalaz a tekintetével is, s én egyáltalán nem vagyok meggyőződve arról, hogy miután mindezeket meg gondolatlan-könnyelműn közölte velem, reflektál-e legalább a jövődöbeli köszönő viszonyra.

— Sehol bizony, egy szál se — ismétlem, és merő kegyetlenséggel bámulom, ahogy kínlódik. Mert szemmel láthatón kínlódik a szerencsétlen; moco rog-gömbölyödik benne a hír (hogy meghalt Milorád), melyet éppen végtelensége miatt megtoldani lehetetlen, viszont érdekessé tenni — azt bizony lehetne.

— Nagyon kellene a virág — suttogja közel hajolva, miközben a galléromon motoz (hajszál után). Ingatag egyensúllyal várom a fejleményeket: — Talán maga tudna valamit — mondja, és hogy külön hangsúlyt adjon a burkolt kérdésnek, félrehajtott fejjel fürkész az arcomba.

Sikerül is elérnie, amiben titkon reménykedhet. Mert megsajnálom olyannyira, hogy futó önfejmosást gyakorlok a tettett szenvtelenség és kajánság rovására, s a merész gondolatívelés után felteszem a várva várt kérdést:

— Mire az a virág?

Arca valósággal felüdül; már akár mérget is vehetek: alapjaiban változott meg rólam alkotott véleménye, és köszönő viszonyunk kitart majd a síríg.

— Hát... Milorád temetésére. Ó, drága Milorád!

3.

Ismertem-e Milorádot? Mikor még azt sem tudom eldönteni magamban, hogy nevezem? Csak így, hogy Milorád? ilyen szenvtelenül? vagy Milorád apó? A legtöbben barba Miónak hívták.

Olyan nevető kisöregként áll előttem ma is, aki csak kacarászik és másokat neveltet széllel bélelt nagy jókedvében.

Ismertem-e? — kérdezzetik egyre-másra. — Nem ismerhettem a szó legszorosabb értelmében, hiszen elég különböző utakon próbáltuk megközelíteni a valóságot; másrészt viszont úgy fest a dolog, hogy mégis igen közel álltunk egymáshoz, mert egy bolond őszi napon, úgy két esztendeje, együtt szüreteltünk, halat ettünk, és kortyolva ittuk a vörösbort. Milorádnak már a szemrebbenésétől is görcsös nevetés hullámozott végig a hegyhátán, tőketövön guggoló seregen.

— De mennyire hogy ismertem — mondom. — Csak úgy szökdécselt a tőkék között! Senki nem szedett annyi édes feketét, mint ő!

4.

Elnyújtott rikoltás. A postás közeledik az aszfaltút felől. Jön, mintha kergetnék; hatalmas bőrtáskája meglehetősen üresen ringatózik utána. Hivatalos értesítéseket, egy-két újságot, reklámcédulát hoz. Hiábavaló igyekezet lenne külön a számára postaládát felszereltetni; legfeljebb megsértődne, és többé talán még bírósági határozatra sem kézbesítene ki semmilyen küldeményt. Olyan biztonsággal közlekedik a házak közt, akár az orvos saját kórtermeiben; előtte igazán felesleges minden takarítás: indiszkrécióját köteles hivatali vastraverzek mozgatják. S ha ar-

ról lenne szó, az árnyékszékre is utána üetne fenntartások mellőzésevel — természetesen kopogás nélkül.

Megtörtént tehát a riasztás. Pero mester liheg felfelé az enyhén húsfokos emelkedőn; alkalmasint felrikoltja a távirat vagy képeslap rövid, csak eszmei mondanivalóra szűkített tartalmát, a feladó nevét, jobb esetben pontos lakáscímét az utolsó posta megjelöléssel — mert hát a hivatal az hivatal, és úgy jó, ha odaadással végzi az ember. Különben Pero mester maga a megvesztegethetetlen hivatali tisztesség; holmi itókákkal és más hasonló gyomorba valókkal nem hagyja magát megvásárolni a mérsékelt kötelességtudás ügyében. Pénzt ugyan szívesen fogad el, számára csak az a lényeg, hogy jó szívvel adják, de ez mit sem befolyásolja következőkbeni magatartását, vagyis némi változásokat a csend-rendelethez való viszonyában.

Pero mester már késdobásnyi távolságban van, ajánlatos fogadására kivonulni, elejét venni különféle meglepetéseknek.

— Négykor temetik! — harsogja, és lecsap a küszöbre egy nyaláb újságot. — Hogy az isten boldogítaná egy kicsit azt, aki az újságot kitalálta — mondja egyértelmű célzással, és már kanyarodna is visszafelé. De mintha megbánná a felhívást, enyhülékenyen hozzáteszi: — Meg ezt a meleget is, persze.

Várva, hogy leereszkedjen egy kissé, hivatalos személy ellen elkövetett interjú szándékával, szemernyi árnyalatával a stréberségnek, odafordulok hozzá, hiszen tudom, lelkének mi sem kedvesebb, mintha másokról adhat szóbeli, írásos nyom nélküli referenciákat, végletes stílusban:

— Aztán mondja csak, Pero, ismerte maga a megboldogultat?

— Már hogyne ismertem volna — támad fel Pero mesterben szemmel láthatóan a tájékoztatás és felvilágosítás szenvedélyének tüze, míg letelepszik egy fatönkre. — Csak egy másodpercre...

— Hozok egy széket, várjon csak — mondom, és már rohannék is az alkalmatosságért. — A széken is csak addig ülne, ameddig a fatönkön, nem igaz? — érvelek azzal a biztos meggyőződéssel, hogy rendkívül logikus dolgokat mondtam.

— Csak egy másodpercre — mondja tüntetőn, figyelmen kívül hagyva ajánlatom. — Hogy ismertem-e a Miót? Ó, drága Milorád! — suttozja, majd elborul az arca: — Igaz, ami igaz, ez a mi Milorádunk nem volt éppen valami megbízható a kötelesség dolgában.

— Aztán mért ne lett volna?

— Mert első mindig a szolgálat — rebegi átszellemlőn, miközben egy, éppen a fatönkre igyekvő százlábút térít el alkalmasabb irányba. — Szóval az, amiből az ember él. Tizenötben is, negyvenkettőben is ez a Milorád... De hát mi a csudának rosszat mondani, ha már meghalt, nem igaz?

— Na persze. De mit követett el ez a boldogtalan Milorád, két ízben is?

— Súlyos kötelességmulasztást. Katona volt.

— Várjon csak. Azt mondta, első a szolgálat, amiből az ember él. Csak nem volt hivatásos katona?

— Nem, az nem volt, de akkor őt is a kincstár konyhájáról élelmezték. Világos így, nem?

— Világos.

— De nem is ez a lényeg, hanem az, hogy hogyan kapta Milorád az Utazó nevet. Kapott valami írásos parancsot, hogy teljes felszerelésével együtt vonuljon be Zágrárból Bécsen át Prágába, ide és ide, huszonnégy órán belül. Milorád pedig ment, hogyne ment volna. Ha elfogják, hadbírótság elé kerül, és utazásait könnyen folytathatta volna függőleges irányban. Hanem ha ez a Milorád vagy három év múlva nem tudja meg, hogy vége a háborúnak, talán még a mai nap is ott közlekedne kikapart dátumú parancsával Zágráb, Bécs és Prága közt.

— Csak nem azt akarja mondani, hogy átutazta az egész első világ-háborút?

— Körülbelül.

— Hm.

— Nem osztogatják ám olyan könnyen az Utazó nevet! — teszi hozzá váratlanul. — Milorád pedig rászolgált, de rászolgált még sok minden másra is, csakhogy az hosszú história lenne, mind előtaglálni — emelkedik fel a tuskóról Pero mester, s már csak az ügétését hallani, ahogy viszi a nehéz szolgálat.

5.

Valami teljesen megváltozott itt az esemény óta. Négy fő kategóriába lehetne sorolni az emberek Miloráddal kapcsolatos magatartását (mert itt most minden vele, illetve a temetéssel összefüggően történik). Itt vannak a közömbös gyerekek; itt vannak a kamaszok, akik a drága Milorád aranyköpéseit ismételtetik; itt vannak a temetésre sütő-főzők, és itt vannak az öregek.

A mély, igazi gyászt természetesen a középkorúak képviselik, ők valóban sajnálják Milorádot, valóban siratják, nemcsak úgy tessék-lássék préselik a könnyeiket.

A gyerekek már hajnal óta Milorád féltett kiskertjét tapossák abban a biztos tudatban, hogy kikergetésre immár nem kell számítaniuk, egészen addig a pillanatig, amíg a Milorádok véghetetlen sorában új nem adódik, de hát hol lesznek már ők akkor.

Dermedt csönd az öregek között. Némán borozgatnak, köhécselnek a szomszéd terjedelmes betongang alatt; esküdni mernék, számukra igazán egyre megy: nevet-e még vagy pedig kihült Milorád; kiszámíthatatlan tekintetükkel csak saját magukat látják a Milorád helyében, s ha hessentenek is egyet időnkint a halott fehér muszlin takarójára telepedett legyek felé, saját maguknak szól az a hessentés. Milorád megüvegsedett, nyílt zöldessárga szeme is az ő szemük, melyen csak dörzsölniök kell egyet-egyét megbizonyosodás miatt, azonosítás céljából. Fekete körmű, aszott kezük a Milorád feloldhatatlan görcsbe rándult bütykös ökle, mellyel már bizonyára az Úristen előtt veri a százlábú asztalon a sije-setét, kivédhetetlen biztonsággal.

Ott fekszik Milorád a kettős családi ágy közepén kiterítve, a családi ágy közepén, amely már rég egyszemélyes; arcán valamilyen túlléfe, mintha csak a légzés megkönnyítésére tették volna, a legyek ellen; ott fekszik Milorád, már előre szoktatva magát a földinél is nagyobb ma-

gányra, amely ellen már nem elégséges fegyver a nevetés vagy nevetetés. Időnkint egy-egy félhivatásos vagy egészen kontár siratóasszony odatelepszik mellé, hogy tudomására hozza könnyeivel, milyen rettenetes dolog is a halál, és milyen rögs az út odáig. Milorád persze már nem tiltakozhat, se nem helyeselhet. Ha szólhatna, bizonyára valami olyasmit mondana, hogy aki nem tud arabusul és így tovább; vagyis minek feleslegni olyan dolgokról, melyekről halvány fogalmunk sincs, nem is lehet, hiszen még nem haltunk meg, tehát a szóban forgó dologról beszélni igazán felesleges szószaporítás.

Ezt mondaná, miközben diadalmasan felnevetne, mint mindig, valahányszor úgy érezte, hogy egy-egy megjegyzésével telibe talált.

6.

Délutánra velőforraló a hőség; az amúgy is fehér kövek fehéren tüzesek, mintha csak egy, a földtörténeti korokat bemutató szemléltető előadásra készítették volna elő valamennyit, mondjuk a Szilur vagy Devon bemutatására. Mint hóbortos kis villanymelegítők, tüzelnek a kövek; a vízhez vezető aszfaltút nyersszurok-feketén csillog.

Lassan összeverődött a gyászoló, illetve a gyász címén kíváncsiskodó tömeg, melynek létszámához fogható — többek véleménye szerint — kevés akad a falusi funerália történetében. Éjszakai halottvirrasztástól megsápadt férfiarok, imádkozás címén másnapos nők fátyollal és lehetőleg posztó kivitelű ruhákban, éjsötét harisnyákban.

Felzúg az ima, mindenki zsolozsmázik, kivéve az elhunyt legközelebbi hozzátartozóit, akik már a köteles ájuldozás határán sétálnak, tettleges támogatásra szorulva.

Aztán kialakul a menet, illetve a menet eleje, mert még óra múltán sem fejlődhet fel a menet rendezett sokasággá, éppen komplikált formai kötöttségei miatt. Ez pedig annyiból áll, hogy az örökké civakodó párokat finoman szétválasszák, oly módon, hogy a férfiak kerülnek a menet élére, az asszonyok képezik a derékhadat, s még hátrább a maradék következik. A Mára meny az persze, akire itt is a legnagyobb szerep hárul: neki kell a fájdalomtól elgyötrődnie egészen addig, míg lábbaiból kiszáll a hatvankilós testet hordozó erő, kiszáll valahová a karok tájékára vándorolva, s így válik számára lehetővé a cipelő karokba való csimpszkodás, míg lábai a föld fölött kalimpálnak.

Szegény Mára mindezt nagyon szépen csinálja.

Aztán a legmarkosabb férfiak vállán előhullámszik Milorád koporsója, és a tizennégy betonlépcsőn át elhagyja a házat. Mára a tartó karok feltartó ereje ellenére a földre veti magát, és vonaglik a fájdalomtól. Önkívülete csúcspontján felvisít:

— Fényképezzétek! Minél több képet róla, itt a ház előtt! A nagy dáiák is legyenek benne! Ja-ha-ja-a-aj! — és engedelmesen a tartó karokba csimpszkodik ismét, az előbb leírt helyzetben.

Az udvaron ijedt macskák rebbennek szét, amint a rezesbanda rázendít ismeretlen szerzőtől való, kotta nélkül is játszható *Gyászinduló* című

számára, abban a pillanatban, ahogy a pap Fityója enyhe bűgással begördül.

Ez a Fityó már rég bevonult a köztudatba, annak ellenére, hogy olyan fondorlatos módon lett kiravaszkodva a hívektől, amely szintén ritkaságszámba megy — no, nem a funerália, de a katolikus egyház történetében. A rengeteg verziót egybevetve, a csupaszigazság az, hogy ez a pap addig példálózott a szomszédos V. lakosainak áldozatkészségével, míg megszületett ez a kocsi. A példálózás abban merült ki, hogy unosuntalan hajtogatta — nemcsak prédikációk, de temetési, esküvői, sőt keresztelői beszédek alkalmával, a gyóntatószékben — a hívek nemtörődöm zsugoriságát, szemben a szomszédos V.-iek hitbuzgalmával. Akik belátták, hogy papjuk nem járhat csak úgy, az apostolok lován folytonfolyvást, mikor általában igen sürgős ügyekben szólítja a hivatás, olyanokban is, mint például haldoklónak az utolsó kenet feladása. Tűrhetetlen ez az állapot, valamit tenni kell, elvégre nem válhat maga is autótolvajjá. Gépkocsira van szüksége, mégpedig minél előbb, még akkor is, ha eltekintünk a szegyéntől, ami a V.-iek esete óta nyomja a falut. Tűrhetetlen állapot!

Egyesek nyilván szívükre vették a dorgalmakat, pedig hogy az öregasszonyokon kívül valaki is hívő katolikus lenne, arról szó sincs. A férfiak nagyobb része kiszolgált partizán, a fiatalabbja pedig tehetősnémetes. Egyetlen kocsmai csúcstanácskozás eredménye ez a kocsi, olyan tanácskozásé, mely pontosan abban a mederben folyt le, ahogy azt az ördög kitervelte.

Amaz pedig úgy eszelte ki, hogy elsőnek is alapos átkozódásba kezdtek a férfiak, előbb a V.-ieket, majd a papjukat szidták, végül is egybehangzón úgy döntöttek, hogy megvásárolják a kérdéses járművet. Meg annál is inkább, mert a dolgokat immár megmásítani nem lehet, valóban akadhatnak sürgős lelki esetek. Ha már meg kell lennie, kár halogatni, azután hadd karambolozzon vele öszentsége az első fánál vagy keresztútjánál. Minél előbb, annál jobb. A szegyént viszont le kell mosni.

Minek utána a kocsi megszületett, még hátra volt a probléma: vajon milyen a V.-iek kocsijának márkája. Ez a probléma is megoldódott, mert kiderült: azt a járművet bizony gyalogszernek hívják. Mi több, a V.-iek papja tudomást szerzett a mi járművünkről: egy időben éjt napallá téve gyártotta a kollégáiéhoz hasonló értelmű prédikációkat.

Mivel az ember — természetéből adódón — eléggé rühelli a rászédhetőségnek még a gondolatát is, a rászédettség tényéről nem is szólva, különösebb lendületű botrány nem tört ki; a csodáknak kötelezőn kijáró három nap szórakozott agyonhallgatásba fulladt. Az újdonsült autótulajdonos mindezzel már eleve számolhatott, annál is inkább, mivel mindenki úgy szolgálja az Istent, ahogy képességeitől és esze csavarosságától telik; s nyilván egészen természetesnek találta a megtévedt nyáj szeméből sütő gazdatekintetet is, mellyel az a szóban forgó járművet simogatta.

A pukkasztó meleg ellenére nemhogy ernyedtek, inkább csak éledtek a gyászoló kedélyek. Akár valamiféle munkafeladattal, a sorok közül újra és újra felhangzottak a Milorádnak szóló megbízások: egy-egy sürgősen átadandó üzenet a legközelebbi szíves vagy boldogtalan viszont-

látásig az érdembeni ad infinitivum történő elszállásolás után abban a világban, melyben már pártállástól és sógori nexusoktól, irányvonalaktól, kilátásba helyezett perspektíváktól és kiküszöbölendő problémáktól, esetleg még megvásárlandó kertrészekről függetlenül egyenként, egyaránt alkalmazott mércékkel mérve is, mindenki azonos. Arra viszont, hogy azok a mércék esetleg nem hitelesítették semmiféle túlvilági hatósággal, ki is merne gondolni? Senki, bizonyára.

Aztán mintha az öregek is felfogták volna a gyász jelentőségét, vagyis, hogy itt tulajdonképpen nem róluk van szó, nem az ő temetésük ez; hogy még mindig lehet reménykedni, még mindig lehet a halált nem komolyan venni, elképzelni különféle, kibúvársra, rendkívül alkalmas kiskapukat, mert hiszen ha még ezt sem szabadna, nagyon de nagyon felesleges és nevetséges lenne ez az egész, amit egyesek — röviden szólva — gürcnek neveznek.

Szemmel láthatóan lobog bennük a reménység, a hit a megmenekülésben. Ehhez hasonlót csak a B.-i állatkertben láttam: egy szürke, a reménységtől keshedtre aszott öreg farkas rótt a rács által kiszabott négyszögeket, hogy újra és újra meggyőződjön: valóban nincs kiút. Valószínűleg a falak mentén jártában fog kimúlni, keresve a nemlétezőt, a kivezető utat, a menekülést. Mert azt, hogy nincs menekülés, nem lehet elhinni, nem lehet felfogni. Hogy mi nem vagyunk ketreche zárt farkasok? Nekünk is megvannak a magunk rácsai, s ki az, aki a máséival törődik?

Ha valaki most előállt volna, és néhány nagyon is vonatkozó idézetet mondott volna, mondjuk Bergsontól, szavai a legtermékenyebb talajra hullanak, ez bizonyos. Erről győztek meg ezek az elcsigázott kérdőjelekké kanyarult vének, ezek a bölcsködve kornyadozó fejek, ahogy itt is, ott is a sorokban egyre-másra elsugdosták az eleve szónokinak szánt kérdést:

— Hát érdemes volt? Ezért? . . .

„De még mennyire, hogy az volt! — rikoltaná a drága Milorád, ha ereje engedné, onnan a község kölcsönözte faladából, melyet útközbenre, csak a temetőig bocsátottak rendelkezésére, hogy onnan, mihelyt megérkezett rendeltetési helyére, lepedőbe csavarva átvándoroljon a nagy közös, föld alatti kamrába. — Meghiszem azt, hogy érdemes volt! — rikoltaná heherészön Milorád. — És tudjátok miért? Hagyjuk! Különben úgy próbáltam mindig mindent elintézni, hogy gáncs ne érhesse a bensőm házelejét. Hát így — heherészne Milorád, ha módjában állna. De nem áll már módjában, minek is feszegetni a lehetetlent; jobb leszvasztani az okvetetlenkedve feltörő szavakat. — Aztán vannak pillanatok — mondaná Milorád —, amikor az ember kénytelen néhány percig nem foglalkozni a témával — éppen ezekért a ritka percekért érdemes! Amikor valami rendkívülit csinálunk — mit röhécseltek? Most az egyszerűen komolyan beszélek. Hogy gyereket? Gyereket, persze, meg utakat építeni, meg virágot ültetni, meg megszögelni az asztal lábát, meg hajókból kirakodni, meg ilyesmik. Hogy ezekért még soha senkit nem terjesztettek a Nobel-Bizottság elé? Talán Lenin-díjra? — heherészne diadalmasan Milorád, már ha módjában állna. — Érdekes ez? hogy figyel-e valaki ránk? Fenét. Most, hogy már az emberélet se olyan nagy

vasziszdasz? Attól függ — vigyorogna Milorád rejtelmesen, ha módjában állna. — Itt mindig mindent megmagyaráznak, nagyon okosan és bőven, hiszen a magyarázók a magyarázatból húzzák havi fizetésüket. Na, de én mindig tőlük függetlenül cselekedtem, annyira, hogy Amerikában is van fiam, a törvénytelenről nem is tudtok. Nézték majd nagyot, ha meglátjátok a végrendeletemet. De ezt hagyjuk, ezt is — heherészne Milorád, ha módjában állna, mégpedig olyan hangon, melyet akkor szokott használni, mikor úgy érezte: telibe talált.

Még hogy nem volt érdemes? Aki ezt mondja, annak bizony nem; próbáljátok csak úgy visszafelől nézni magatokat. Mindjárt más színűek lesznek a dolgok, más színű a fontos és más színű a lényegtelen: és egyszerre világos a válasz, kinek érte meg, kinek nem. Gondolom, nagyon kevesen vannak, akiknek úgy kell érezniük, hogy hiába volt az egész!" — mondaná, jobban mondva, rikoltaná Milorád, persze, csak akkor, ha az a legcsekélyebb mértékben is módjában állna. Szórul szóra így mondaná, ez biztos.

7.

Svájcisapka a láthatáron; ingó-lengő hatalmas bőrtáskát közelít a szolgálat. Pero mester kepeztetet fölfelé az enyhén húszfokos emelkedőn.

— Hogy az isten boldogítaná egy kicsit, aki az újságot kitalálta — fogadom Pero mestert, kíváncsin lesve a hatást.

— Azt is, meg ezt a nagy hőséget is — mondja Pero mester kedvetlenül.

— Meg ezt a nagy hőséget is — ismétlem mintegy bocsánatkérő-engesztelőn, arra az esetre, ha netalán neheztelne; orvul belekontárkodtam saját gyártmányú, megszokott mondatai rendjébe, melyekről időnkint kedvem támad hinni: nem is olyan felszínesek, hanem ellenkezőleg, mélyről fakadók, akárcsak a vallomások, már műfajuknál fogva is, főképpen, ha azok századunk gyermekének a vallomásai, akár az újságkihordásról, akár a nagy hőségéről.

Így kalandozgatok gondolataim erdejében, míg újólág felfedezem a szolgálatban levő Pero mestert, amint bajban levő galambok módján éppen helyet foglal a fatönkőn, és bocskorával odébb pöccent egy eltévedt szöcskét.

— Hát elment a Milorád is — mondja tárgyilagosan.

— El.

— Bizony, ki hitte volna, hacsak nem a rokonai — ereszti meg a szót, illetve, teregeti ki a csalétket Pero mester.

— A rokonai talán tudták? — megyek lépre látszólag, mert furdal a lelkiismeret; legalább ennyivel tartozom neki, az elorozott mondatért. — Hát akkor... mégis igaz, hogy úgy csalogatták haza Amerikából?

— Ki tudja azt, kérem? — mondja ravaszul.

— De kellett-e egyáltalán csalogatni, vagy jött magától is?

Mint maga a koronatanú, az élő bizonyság, úgy nyilatkoztatja ki Pero mester a leglogikusabb érvet, amit valaha is mondhatott:

— Postástól kérdezi ezt, kérem?

Valóban. Ezzel az érveléssel lehetetlen és kényelmetlen is lenne vitába szállni.

— Látja, erre nem is gondoltam — vallom be meglepetten, híven követve a játék könnyedén szökellő ívét. — Szóval, a rokonok csallogatták haza?

— És ez is lett a veszte — magyarázza Pero mester annyi szenvedéllyel és hivatástudattal, amennyi csak a falusi kisiskolák univerzális hajlandóságú tanítóiba szorulhat. — Üzent egyszer a szerencsétlen egy szomszéd helységbelivel, de ez nemcsak az üzenetet adta át, hanem arról is tudatta a rokonságot, hogy Milorádnak több mint ötvenezer dollár megtakarított pénze van a bankban. Hogy a saját szemével látta a betétkönyvét, meg is esküdött, már nem tudom, milyen szüzamáriára.

— Gondolja, hogy az eskü miatt hitték el neki a több mint ötvenezret?

— Egy fenét — mondja Pero prófétai türelmetlenséggel. — Egy fenét.

Aztán, hogy gyorsabb folyást adjon az imígyen való, a más dolgában való turkálásnak, Pero mester egy spontán kézmozdulattal elhárít két illetlenkedni készülő legyet a lecsapott újságcsomag felső példányáról. Ha már így oda terelődött a tekintet, ki ne olvasná el a cikk címét, mely alatt Nixon elnök — valószínűleg a világot jelentő képernyőn — dühöng, és tárja ég felé, mintegy elröppenni szándékozón, karjait: „Nixon elnök ismételen a levegő és a környezet megtisztításáról beszélt.” Elszáll a két megrebbent többsejtű, én pedig könnyen nyomon követhetem Pero mester pillantását, ahogy szintén végigdöcög a címen.

— Aha — mondja elkomorodva. — Csak azt tudná az ember, hogy értendő ez a dolog. — Mármint otthon, náluk, vagy pedig Vietnámban?

— Ilyesmit, gondolom, csak sajtókonferenciákon szokott megválaszolni — mondom, csak hogy mondjak valamit. Aztán még hozzáteszem, hogy én se maradjak szégyenben: — Biztosan csak úgy, általában, a tisztogatásról beszélt — miközben elfelé nézek, ezzel is biztatva Perót az eredeti témákra való visszatérésre, azaz a csalétkék gyümölcsöztetésére.

— Milorád megjött; a szívhez szóló levelek is megtették a magukét. Mint boldogasszonykor, akkora ünnepet csapott a család: sípall-dobbal fogadta az egyetlen Milorádot, és olyan vacsorával, hogy... hogy öt napszámoknak tíz napra telt volna belőle, kieresztett nadrágszíjjal, napi ötszörre. Már ami a vacsora Milorádra eső részét illeti. Ettől függetlenül, Milorád főzetett magának két tojást, s ezek után várható volt, hogy a nemzetközi valutaárfolyamra átszámított tojásárát — beleértve a főzési munkadíjat és a ráfordított villanyenergia kiwattozott árát — rögtön kifizeti. Volt is hümmögés, de még idejében leintették egymást az emberek: — Odaát ez nyilván így szokás — mondták.

— Ami meg a megérkezést illeti, az külön fejezet — fújja ki magát Pero mester. — Lett nagy istenkedés, mikor az egyik fia háza elé oda-gördült a bérautó. Hogy minek az. Mondja a fiú: Megyek az apám elébe. — Hja! az a kétszáz kilométer igazán csekélyke dolog, még taxin is — mondja a testvére, akiről pedig tudvalevő, hogy a kocsmában teremtett léleknek se fizetett soha egy fogöblítésre való pelinkovácot se — és nagy hirtelenében, alig egyórás késéssel, megállapodott ő is egy taxival, a repülőtérrig és vissza. Nem tudom, igaz-e, vagy csak úgy beszélnek a népek, de mire ezek megérkeztek volna, a Milorád állítólag már a repü-

lőteri buszban szuszogott; egyik kezében a hazáig megváltott jegy, míg a másik kezével egy cipzáras kis kézitáskát szorongatott. Azt beszéltek, hogy a táska súlya meg se közelítette a megengedett húszt kilót.

— Furcsa dolog ám a szóbeszéd — mondja Pero mester. Arcán a köldöknéző filozófikusságnak az a víznyomata látszik, amit az újságokról való véleményének kifejtése idején érzek rajta. — Olyan a szóbeszéd, mint a csalán. Amíg az ember nem ér hozzá, semmi baj sincs. Na, ez áll a Milorádra is, mert biztos, hogy annak a fele legalább, amit itt elmondtam, szintén szóbeszéd, akárcsak az, amit a Milorád kórházi tartózkodásáról beszélnek.

— ?

— Hogy olyan farizeus módon osztogatták a pénzes borítékokat orvosnak, ápolóknak, mintha a Milorád magánszanatóriumban lett volna, nem pedig állami kórházban, ahol is az alkalmazottak fizetését kapnak a jelenlétükért. Hogy ki mennyit adott? Elképesztő összegekről beszélnek, de hát miért ne, azokról a borítékokról csak az adója és a kapója tudta, mennyit tartalmaznak. Aztán meg kitalálta valamelyikük, hogy a Milorád személyi értéktárgyait össze kellene gyűjteni, mivelhogy azok a kórházban egyáltalán nincsenek biztonságban... Ebben a keveredett világban annyi mindenféle ember van... Hogy versengve szedegették volna össze a gyűrűit, az óráját, az arany öngyújtóját és így tovább. Szóval, ilyen a szóbeszéd — mert azt hiszem, jobb szóbeszédnek tartani ezeket a dolgokat, semmint megtörténteknek, nem igaz? — vágja ki magabiztos körmönfonsággal Pero mester, és már emelkedik is fel a fatönkjéről, nagy sietve, mert mégiscsak első a szolgálat, és csak azután következik minden más: a szóbeszéd gyarapítása is.

8.

Ennyit tudtam meg Milorádról, a nevetőről, az Utazóról. A többi, a „Milorád” című kérdőíven? Kitöltődik az már magától. Hiszen bármilyen különc is volt Milorád, annyiban mégis nagyon hasonlított bármelyik földijére, hogy szeretett hatalmasakat nevetni, még ha bántón recsegőn is, főképp az utolsó időben, de mindig diadalmasan, valahányszor úgy érezte, hogy egy-egy megjegyzésével telibe talált; hogy válogatás nélkül mindenkinek fizetett, ha italtól volt szó, s ebben megelőzhetetlen volt; hogy az angolyszász nyelv rejtelseibe, to be-jének konyhanyelviségébe is csak legfeljebb a good by, old boyig hatolt; és nem utolsósorban: végtelenül szerette a dáliákkal szegett, szédelgő-csélcsap káposztákkal a szükségletre való tekintet nélkül mindig betelepített kiskertjét, melyet a gyerekek a temetés napján abban a biztos tudatban tapostak-döngöltek már hajnal óta, hogy kikergetésre végtelenül nem kell számítaniuk, egészen addig a pillanatig, amíg a Milorádok véghetetlen sorában új nem adódik. De hát hol lesznek ők már akkor?

Hanem a „Milorád szerelmei” c. kérdés a „Milorád” c. kérdőíven mégiscsak kitöltetlen és rekonstruálhatatlan. Azaz, csak maradna számomra mindörökké, ha adandó alkalommal — megfelelő lélektani pillanatban

— be nem vonnám posztumusz érdeklődésem körébe Pero mestert, amiként azt már el is határoztam.

Talán nem hagy majd cserben ez a szolgálattól elgyötört ember, akinek a nyári hőség ellenére még a postán érkező és nap mint nap megjelenő újságokat is ki kell hordania. Nem hagy majd cserben, hanem letelepszik fatönkjére, oktató mozdulattal elhárít vagy elirányít közvetlen közeléből valamilyen csúszómászót, hárttyás szárnyú illetlenkedőt, és ha töredékekben is, de napvilágra kerülnek Milorád azon igaz vagy az előadhatóság kedvéért alaposan elváltoztatott dolgai, melyek a „Milorád” c. kérdőív „Szerelmek” rovatába tartoznak. Csakhogy ehhez végképp ki kell engesztelnem Pero mestert, s ez nem kis feladat.